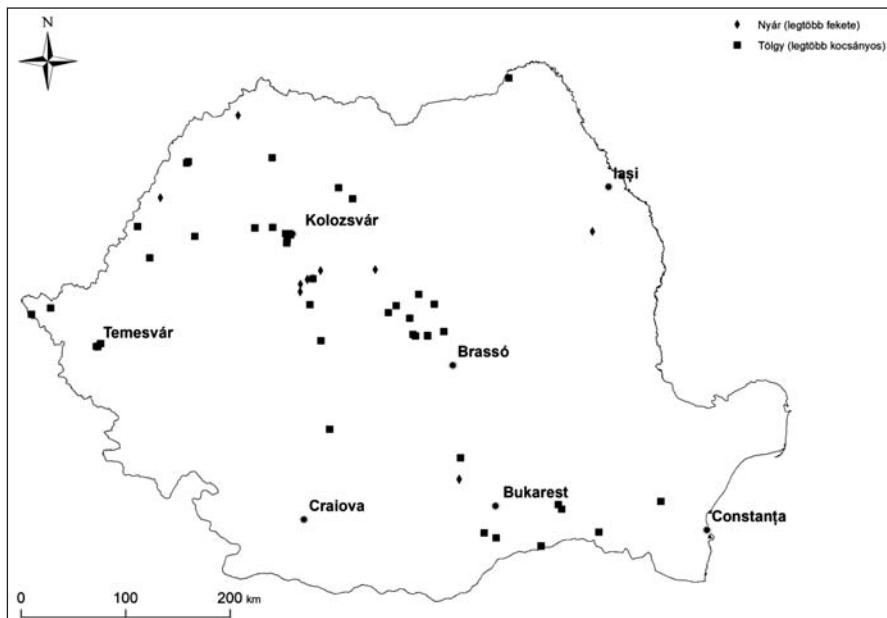

Románia öreg fái

Jelenlegi ismeretek, társadalmi jelentőség, védelem

Hartel Tibor¹, Arghiș Viorel², Maloș Cristian²

Idén januárban (2021) töltötték fel és hagytuk jóvá az 5229. öreg fát a Románia Legszebb Fái (RLF) portálon (www.arboriremarcabili.ro, román, magyar és angol nyelveken). E sorok írásakor a RLF az egyetlen olyan platform Romániában, ami az öreg fákra vonatkozó információkat gyűjti össze.

1. ábra. A jelenleg ismert, legalább 600 cm törzskerületű tölgyek (*Quercus robur*; *Q. petraea*) és fekete nyárok (*Populus nigra*) romániai előfordulásai. A térkép a Románia Legszebb Fái adatbázis alapján készült.

A fák túlnyomó részét terepen azonosítottuk, de van köztük mintegy 100 olyan faegyed is, amiket internetes kereséssel történt azonosítást követően töltöttünk fel. Ez csak akkor történt, ha igazolható alapszempontok álltak rendelkezésre róluk (fafaj, méret, pontos hely, és a fa létezését bizonyító fénykép). Az alábbiakban Románia öreg fáinak helyzetét összegezzük, három fő szempont alapján: a róluk jelenleg rendelkezésre álló információk, társadalmi jelentőségük, valamint formális védettségük. Ezt követően kitérünk az öreg fák romániai védelmének formális és informális lehetőségeire.

A RLF platform fáinak túlnyomó részét (25 taxon kb. 4800 faegyede) őshonos fafajok teszik ki, közülük a leggyakoribbak a tölgyek, főként a kocsányos és kocsánytalan tölgy (ezek-

nél 130 cm törzsmagasságban, minimum 400 cm törzskerülettel számítottuk a fát „öregnek”) és a bükk (minimum 350 cm törzskerületű fák). 211 olyan fát ismerünk, aminek törzskerülete legalább 600 cm. Ezek közül az 1. ábra a tölgyek és a fekete nyárok előfordulásait mutatja be.

Az öreg fák szempontjából a legkutatottabb területek Románia középső, valamint nyugati része. A legtöbb faegyed 300–500 m, valamint kb. 800 m tengerszint feletti magasságokról regisztráltuk, a legkutatottabb tájelemek a fáslegelők. Körülbelül 37 000 km²-nyi területről nincsenek online elérhető információk az öreg fákról, és nagyon kevés ismeretünk van a hegyvidéki erdők és legelők fenyezőiről is. Az öreg fás információink 57%-a védett területekről származik, számos védett területről viszont nincsenek elektronikusan hozzáférhető adatok az öreg fákról.

Jelenlegi tudásunk alapján Románia legvastagabb ismert őshonos fái közül kiemelendő a Körösfő (Kolozs megye)

melletti barkócaberkenye (302 cm, 2. ábra), a Homoródújfalú (Hargita megye) melletti közönséges nyír (303 cm), a Daia (Szeben megye) melletti cseresznye (450 cm törzskerülettel), a Tyúkos (Brassó megye) melletti gyertyán (500 cm, 3. ábra), az Ajtonban (Kolozs megye) található magas kőrös (627 cm, 4. ábra), a Breaza (Prahova megye) melletti bükk (665 cm), a Mirkvásár (Brassó megye) mellett található kocsányos tölgy (927 cm), a Szurdok (Szilágy megye) mellett található fekete nyár (1067 cm, 5. ábra) valamint a Cajvanában (Suceava megye) található kocsányos tölgy (1100 cm, 6. ábra). Az említett fák regionális (Közép- és Kelet-Európa) szinten is kiemelkedő vastagságúak, akár rekordok is lehetnek.

Az öreg fák társadalmi jelentőségét az elektronikus újságcikkek kutatásával mértük fel román és magyar nyelveken. Románia egész területén több mint 100 településről találtunk öreg fákról szóló elektronikus újságcikkeket. Az ezekben említett 12 taxon közül a tölgyek szerepeltek leggyakrabban. A cikkek jól kifejezik az öreg fák szerepét a helyi közösségek identitásában és történelmében, kulturális értékeit, valamint a helyi közösségek aggodalmát az öreg fák esetleges kivágásával kapcsolatosan.

A közlések alapján nyilvánvaló, hogy bárhol is vagyunk Romániában, a helyi közösségek értékelik az öreg fákat és törődnek sorsukkal. Érdekes vetülete ennek, hogy azok a döntéshozók, akik az öreg fák védelmét felkarolják és el is érik, lokális szinten nagyobb népszerűségnek is örvendhetnek, azaz van társadalmi háttértámogatás is az öreg fák védelméhez.

A cikkek egy kis hányada a lakosság aggodalmait tükrözi az öreg fák kidőlésével, illetve károsodásával kapcsolatosan. Több esetben is dokumentáltuk, hogy a helyi közösségek nevet adtak az öreg fáknak, és helyi szinten védtek is őket. Egyik érdekes példája ennek a „Kárpátok öregje” (Bătrânu Carpaților – több képet is lehet látni róla internetes kereséssel), a mirkvásári öreg tölgy, amit a *Mihai Eminescu Trust* versenye keretében „fedeztek fel” helyi kisiskolások 2010-ben. A tölgy

¹ Magyar Biológiai és Ökológiai Intézet, Babeș-Bolyai Tudományegyetem, Románia

² Környezettudomány és Környezetmémóki Kar, Babeș-Bolyai Tudományegyetem, Románia

2. ábra. Románia legvastagabb ismert barkócaberkenyéje (*Sorbus torminalis*) a Körösfő melletti fáslegelőn. A fát a Románia Legszebb Fái csapata találta meg 2019-ben. A fáslegelő egyik érdekessége és talán egyedisége Erdélyben az, hogy sok és különböző korú barkócaberkenye található rajta (Fotó: a cikk szerzői)

nem sokkal a felfedezése után jelentős figyelmet kapott, a települést is népszerűvé tette, mára pedig már része a helyi látogatandó kulturális és táj iden-

titás elemeknek. A Szurdok (Szilágy megye) melletti öreg fekete nyár egy lehetséges nemzetközi rekorder. Egy *Facebook*on megjelent posztsorozat

(2020 szeptemberétől) hatására a nyár híre eljutott a helyi közösségekhez és a helyi újságban is írtak róla. A helyi lakosok ezt követően látogatni kezdték, újra felfedezve nemcsak a fát, hanem a gyerekkori-fiatalkori emlékeiket is.

Iasi megye különleges az öreg fák védelme szempontjából. 2019-ben egy megyei tanácsi határozattal, valamint a Környezetvédelmi Hivatal kezdeményezésével minden ismert öreg fát védetté nyilvánítottak a megyében. Ezen túl egy kb. 10 000 tagú *Facebook*-csoport több tucat „új” öreg fát mért fel csupán az utóbbi hónapokban. Több olyan megmozdulást is szerveztek, amelyeknek keretében erdész szakemberekkel, különböző civil szervezetekkel karöltve próbálják elérni ezek védelmét.

Bukarestben a *Galeria Posibilă* művészeti műhely 2016 és 2018 között több, nagyon népszerű kulturális eseményt szervezett az öreg fákról Románia nagyvárosaiban (Bukarest, Kolozsvár, Temesvár, Brassó). Kolozsvár az egyetlen olyan város Romániában, ahol már minden öreg fát felmérték (kb. 300). Jelen cikk megírásával nagy-

3. ábra. Románia legvastagabb, 500 cm-es törzskerületű gyertyánja (*Carpinus betulus*) a Tyúkos melletti fáslegelőn. A fát a Románia Legszebb Fái csapata találta meg 2015-ben (Fotó: a cikk szerzői)

4. ábra. Magas kőris (*Fraxinus exelsior*) Ajtonban, Kolozsvár mellett. A 360 éves és 627 cm törzskerületű fát a legöregebb ismert magas kőrisként tartják számon. A fát Adrian Pătruț professor (Babeş-Bolyai Tudományegyetem) kutatta fel és vizsgálta (Fotó: a cikk szerzői)

jából egy időben több tisztviselő és szakember (alpolgármester, a megye főépítésze, parlamenti képviselők, pedagógusok és egyetemi oktatók) is találkozott Kolozsvár legöregebb és legvastagabb tölgyénél (650 cm törzskerület), hogy az öreg fák védelmére városi és megyei szinten megoldásokat találjanak. A Babeş–Bolyai Tudományegyetem a kezelése alá tartozó zöldövezeteken minden öreg fát védelem alá helyezett, köztük például egy 500 cm törzskerületű magas kőrist, egy 740 cm-es kerületű fekete nyárat és egy 760 cm-es kerületű fehér nyárat.

Az öreg fákról kevés tudományos publikáció ismert Romániában, de biztató, hogy ezek az utóbbi években jelentek meg, remélhető, hogy egyre növekvő számú ilyen közlemény jelenik meg a jövőben. Azért fontos kiemelni a hozzáférhető szakmai/tudományos publikációk jelentőségét, mert meggyőződésünk, hogy a tudás és az információ mennyisége és minősége kulcsfontosságú „billenőpont” az öreg fák dokumentálásában, megértésében és védelmében. Nem lehet érdemi védelmi stratégiát kidolgozni az olyan kulcsfontosságú struktúrákról mint az öreg fák, vagy az olyan tájelemekről,

5. ábra. Fekete nyár (*Populus nigra*) a Szurdok melletti legelőn, a Szamos folyó közelében. 1067 cm-es törzskerületével a legvastagabb ismert fekete nyárként tartjuk számon Romániában. A fának a potenciálisan érdekes mivoltáról egy Facebook-poszt alapján szereztünk tudomást. A poszt szerzője (dr. Szabó Zoltán) megadta a fa koordinátáit, a Románia Legszébb Fái csapata felkereste, megmérte, további fotókkal dokumentálta és feltöltötte az adatbázisba (Fotó: a cikk szerzői)

6. ábra. Az 1100 cm-es törzskerületű kocsányos tölgy (*Cajvana*, Suceava megye) Románia legvastagabb tölgye, magassága 20 m. Korát 800 és 900 év közöttire teszik. Több legenda is fűződik hozzá. Az egyik szerint a tatárjárás (1241–1242) során elpusztított falu legyilkolt lakóit tömegsírba temették, és ennek halmára ültették a tölgy-csemétét (Fotó: Tenorio-Baigorria Imola)

mint a fáslegelők (amik Erdélyben az öreg fák előfordulásának centrumai), ha nincs elegendő tudásunk (vagy ha van, az meglehetősen torz) róluk.

A román törvények közül csupán egy van, amelyik közvetlenül megemlíti az öreg fákat (több más védendő műemlék értékű természeti elem mellett), és ez a törvény is védett területekre korlátozódik. A többi törvény az öreg fák szempontjából csupán közvetve releváns. Kiemelhető viszont, hogy a meglévő „törvénytörzsek” is elégségesek lehetnek az öreg fák helyi védelmére, de csak abban az esetben, ha valós szándék és nyitottság van erre az érintett helyi közösségek és szervezetek részéről.

Tudomásunk szerint Romániában nagyon kevés szakképzett faápoló van. Ez a szakemberhiány sokszor érezhető, ugyanis a legtöbbször nincs helyi kapacitás az öreg, odvas fák stabilizálására és mert veszélyeseknek vélik őket, gyakran a kivágás sorsára jutnak.

Romániában véleményünk szerint a legfontosabb és legsürgősebb tennivalók az öreg fák védelmét illetően a következők:

- A felmérések folytatása és kiterjesztése az ország egész területére a lakosság széles körű bevonásával (*citizen science* jellegű kezdeményezések).
- Tudományos kutatások beindítása az öreg fák társadalmi, biológiai és ökológiai hasznának, fontosságának részletes feltárása érdekében.
- Törvényalkotás az öreg fák védelme érdekében.
- Végül, de nem utolsósorban az olyan faápolók képzése, akik beavatkozásokat végezhetnek az öreg fák élettartamának és biztonságának növelése, társadalmi, természeti és biológiai értékei megőrzése érdekében. 🌿

Honlapjaink:

www.oeo.hu
www.vandorgyules.hu
www.azevfaja.hu
www.erdokhete.hu
www.erdeivandor.hu